

## บทที่ 3

### วิธีการศึกษา

การวิเคราะห์การบริหารเงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยมหิดล จำกัด เป็นการศึกษาที่มีเนื้อหาครอบคลุมเกี่ยวกับนโยบายการบริหารงาน แหล่งที่มาและทางใช้ไปของเงินทุนดำเนินงาน ต้นทุนเงินทุน อัตราผลตอบแทนจากการบริหารเงินทุน และประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยการศึกษาในครั้งนี้แบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอนคือ

- 3.1 การศึกษานโยบายการบริหารงานสหกรณ์ออมทรัพย์
- 3.2 การศึกษารายละเอียดของแหล่งที่มาและทางใช้ไปของเงินทุน
- 3.3 การวิเคราะห์หาต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์
- 3.4 การวิเคราะห์หาอัตราผลตอบแทนจากการบริหารเงินทุน
- 3.5 การวัดประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์

#### 3.1 การศึกษานโยบายการบริหารงานสหกรณ์ออมทรัพย์

การศึกษานโยบายการบริหารงานสหกรณ์ออมทรัพย์นั้นจะใช้วิธีการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Method) โดยนำข้อมูลทุติยภูมิที่ได้มาจากรายงานกิจการประจำปีในช่วง 5 ปีหลังสุด คือปีพ.ศ.2544-2548 ระเบียบและข้อบังคับการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำกัด ตลอดจนเอกสาร รายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง มาเรียบเรียงและนำเสนอเป็นนโยบายสำหรับการบริหารงานสหกรณ์

การนำเสนอผลการศึกษาในส่วนนี้จะเป็นการให้ข้อมูลในลักษณะภาพรวมก่อนที่จะจำแนกออกมาเป็นนโยบายเฉพาะด้านสำหรับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยในลำดับแรกจะแสดงถึงวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) นโยบายหลักในการบริหาร (Core Policy) และมาตรการต่างๆ (Measures) ในแต่ละนโยบายหลักว่ามีอะไรบ้าง หลังจากนั้นจึงนำเสนอเนโยบายการจัดการในแต่ละส่วนของธุรกิจสหกรณ์ออมทรัพย์ซึ่งประกอบไปด้วยนโยบายกำหนดอัตราดอกเบี้ย (Interest rate Policy) นโยบายบริหารความเสี่ยงและสภาพคล่อง (Risk and Liquidity Policy) นโยบายการจัดสรรกำไรสุทธิ (Net Profit Allocation Policy) และนโยบายเงินปันผล (Dividend Policy)

ทั้งนี้ การศึกษานโยบายดังกล่าวถือว่าการสร้างความเข้าใจในการบริหารงานของ สหกรณ์ออมทรัพย์ว่ามีความสำคัญไม่ต่างกับสถาบันการเงินประเภทอื่น แม้ว่าจะมีคุณลักษณะ บางประการที่แตกต่างจากสถาบันการเงินอื่นก็ตาม

### 3.2 การศึกษารายละเอียดของแหล่งที่มาและทางใช้ไปของเงินทุน

แหล่งที่มาของเงินทุน (Sources of Funds) จะบอกให้ทราบว่าสหกรณ์ออมทรัพย์ได้ เงินทุนมาจากทางใด เงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์มาจากแหล่งใหญ่ๆ 2 แหล่งคือ แหล่งเงินทุน ภายในซึ่งก็คือส่วนที่เป็นทุนของสหกรณ์ และแหล่งเงินทุนภายนอกซึ่งก็คือส่วนที่เป็นหนี้สิน เมื่อนำมารวมกันจะได้ว่า แหล่งที่มาของเงินทุนของสหกรณ์ก็คือหนี้สินและทุนของสหกรณ์ซึ่งเป็น ส่วนที่อยู่ด้านขวาของงบดุลนั่นเอง แหล่งที่มาของเงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์หลักๆ ประกอบด้วย

#### 1. แหล่งเงินทุนภายในหรือทุนของสหกรณ์ ได้แก่

1.1 ทุนเรือนหุ้น คือเงินที่สหกรณ์บังคับให้สมาชิกต้องส่งให้กับสหกรณ์นับตั้งแต่ ได้รับเข้าเป็นสมาชิกตามสัดส่วนเงินรายได้รายเดือนของแต่ละคน ซึ่งเป็นไปตามระเบียบและ ข้อบังคับของสหกรณ์ สมาชิกแต่ละคนอาจจะขอถือหุ้นเพิ่มขึ้นหรือซื้อหุ้นพิเศษเมื่อใดก็ได้ แต่จะ ถือหุ้นต่ำกว่าข้อบังคับไม่ได้และไม่สามารถถือหุ้นเกินกว่า 1 ใน 5 ของทุนเรือนหุ้นทั้งหมดที่มีอยู่ใน สหกรณ์

ทุนเรือนหุ้นถือเป็นแหล่งเงินทุนระยะยาวที่มีความมั่นคงสูงต่อทั้งสหกรณ์เองและมวล สมาชิก เนื่องจากไม่มีผู้ใดสามารถเรียกร้องเงินค่าหุ้นนี้ได้ตราบเท่าที่สมาชิกยังไม่ได้ลาออกจาก สหกรณ์หรือสิ้นสมาชิกภาพ ด้วยเหตุนี้ สหกรณ์จึงสามารถนำเงินค่าหุ้นหรือทุนเรือนหุ้นไปบริหาร โดยการให้สมาชิกหรือสหกรณ์อื่นกู้ยืมหรือนำไปลงทุนในระยะยาวได้

1.2 ทุนสำรอง เป็นเงินทุนที่พระราชบัญญัติสหกรณ์กำหนดให้สหกรณ์ทุกสหกรณ์ จะต้องจัดสรรเป็นเงินสำรองไว้ทุกๆปี ภายหลังจากการปิดบัญชีงบดุลและงบกำไรขาดทุนแล้ว หากปรากฏว่าสหกรณ์มีกำไรสุทธิประจำปี ที่ประชุมใหญ่จะต้องจัดสรรไว้สำหรับเป็นงบสำรอง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิ และไม่สามารถนำทุนสำรองไปใช้ในทางอื่นได้ ยกเว้นใน 2 กรณี ได้แก่ เพื่อการชดเชยการขาดทุน และเพื่อจัดสรรเข้าบัญชีทุนสำรองให้แก่สหกรณ์ใหม่ที่ได้ จัดทะเบียนแบ่งแยกจากสหกรณ์เดิม

เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ที่กำหนดให้จัดสรรเงินสำรองไว้ในทุกสหกรณ์นั้น ก็เพื่อต้องการสร้างหลักประกันที่มั่นคงในกิจการสหกรณ์ เพราะถ้ามีกำไรเท่าใดและผู้บริหารนำไปแบ่งปันกับสมาชิกจนหมดสิ้น สหกรณ์เองก็จะขาดทั้งเสถียรภาพและความมั่นคง รวมไปถึงการไร้ซึ่งศรัทธาจากมวลสมาชิกด้วย เงินทุนสำรองนี้จึงเพิ่มขึ้นทุกๆปี ยิ่งสหกรณ์ที่ก่อตั้งมานานก็จะมีเงินสำรองมากขึ้นตามไปด้วย ส่วนสหกรณ์ที่ก่อตั้งใหม่หรือมีกำไรสุทธิไม่มากนัก ก็อาจจะไม่มีเงินสำรองไม่มากนัก

1.3 ทุนสะสม นอกเหนือจากทุนสำรองแล้ว สหกรณ์ยังได้แหล่งเงินทุนภายในสหกรณ์เองอีกทางหนึ่ง คือการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีไว้เป็นเงินทุนสะสมต่างๆเพื่อไว้ใช้ตามวัตถุประสงค์ของการสะสมนั้นๆ โดยปกติสหกรณ์ออมทรัพย์มักจะจัดสรรเงินสะสมต่างๆไว้เพื่อการดังต่อไปนี้

1.3.1 เงินทุนส่งเสริมการศึกษา เป็นเงินที่จัดสรรไว้สำหรับให้การศึกษาทางสหกรณ์แก่สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ เจ้าหน้าที่ และผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ เช่น การจัดฝึกอบรมสัมมนา การทัศนศึกษา ศึกษานสหกรณ์อื่น

1.3.2 เงินทุนสาธารณประโยชน์ เป็นเงินที่สหกรณ์กันไว้สำหรับการให้การช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อนหรือเพื่อการกุศล หรือเพื่อให้การสนับสนุนช่วยเหลือสังคมที่สหกรณ์นั้นตั้งอยู่ เช่น ช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติต่างๆ ช่วยเหลือค่าอาหารกลางวัน เสื้อผ้า ยารักษาโรคแก่เด็กนักเรียน คนพิการ และผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากการช่วยเหลือสังคมดังกล่าวแล้ว สหกรณ์ก็อาจจะใช้เงินทุนสาธารณประโยชน์นี้จัดสรรให้เป็นการช่วยเหลือสมาชิกของสหกรณ์ตนเองได้ด้วย เช่น การประกันชีวิต ประกันอุบัติเหตุ หรือประกันหนี้ให้แก่สมาชิก

1.3.3 เงินทุนสงเคราะห์งานศพ เป็นเงินที่สหกรณ์จัดสรรไว้สำหรับจัดเป็นสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกและครอบครัวสมาชิกที่ถึงแก่กรรมตามวงเงินที่สหกรณ์มีอยู่และเป็นไปตามอายุการเป็นสมาชิกในแต่ละสหกรณ์

1.3.4 เงินทุนรักษาระดับอัตราเงินปันผล เป็นเงินที่สหกรณ์กันไว้เผื่อว่าในปีใดปีหนึ่งที่ธุรกิจของสหกรณ์ตกต่ำ ไม่สามารถจ่ายเงินปันผลและหรือเงินเฉลี่ยคืนได้ในอัตราที่เคยจ่ายให้แก่สมาชิก ฝ่ายบริหารก็จะนำเงินทุนรักษาระดับอัตราเงินปันผลที่สะสมไว้นี้มาสมทบเพื่อให้ได้อัตราการจ่ายเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนเท่ากับปีก่อนๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้สมาชิกขาดความศรัทธาต่อสหกรณ์

นอกจากทุนสะสมที่กล่าวข้างต้นแล้ว สหกรณ์อาจจัดสรรเป็นเงินทุนสะสมในรูปแบบอื่นๆได้อีก อาทิเช่น เงินทุนสวัสดิการแก่เจ้าหน้าที่สหกรณ์ เงินทุนเพื่อขยายกิจการของสหกรณ์

เงินทุนสะสมสำหรับการจัดพิธีมงคลสมรส บวช และคลอดบุตรของสมาชิก เงินทุนสะสมสำหรับประกันชีวิต ประกันภัย และประกันสุขภาพแก่สมาชิก ฯลฯ

1.4 กำไรสุทธิ เป็นส่วนต่างระหว่างรายได้กับค่าใช้จ่าย โดยปกติสหกรณ์จะมีกำไรสุทธิเกิดขึ้นตลอดเวลานับตั้งแต่เดือนแรกของปีและมีค่ามากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็จะจ่ายกำไรสุทธินี้ออกไปเมื่อมีการจัดสรรในการประชุมใหญ่สามัญประจำปีในตอนต้นปีของปีถัดไป ดังนั้นความมั่นคงของกำไรสุทธิจึงมีน้อย สหกรณ์จึงสามารถนำกำไรสุทธิไปบริหารได้ในระยะสั้นเท่านั้น เช่น นำไปให้สมาชิกกู้เพื่อเหตุฉุกเฉิน นำไปลงทุนในระยะสั้น หรือดำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพคล่องขององค์กร เป็นต้น

## 2. แหล่งเงินทุนภายนอกหรือหนี้สินของสหกรณ์ ประกอบด้วย

2.1 เงินรับฝาก เป็นเงินที่สหกรณ์ได้รับมาจากการรับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือจากสหกรณ์อื่น และไม่สามารถรับฝากเงินส่วนนี้จากบุคคลภายนอกได้

โดยปกติแล้ว เงินรับฝากจะมีความมั่นคงตามประเภทของเงินรับฝาก กล่าวคือ เงินรับฝากประเภทออมทรัพย์หรือออมทรัพย์พิเศษ ผู้ฝากเงินสามารถถอนเงินฝากได้ตลอดเวลา ส่วนเงินรับฝากประเภทประจำ ผู้ฝากเงินสามารถถอนเงินได้เมื่อสิ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้เท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติ สำหรับเงินรับฝากประเภทประจำ หากผู้ฝากเงินต้องการถอนก่อนครบกำหนด สหกรณ์ก็จะจ่ายคืนให้ แต่อาจจะไม่ได้รับดอกเบี้ยหรือได้รับดอกเบี้ยในอัตราต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในขณะเดียวกัน เงินรับฝากออมทรัพย์ ผู้ฝากเงินก็มักจะไม่ได้ถอนเงินออกจนหมดบัญชี แต่จะมีการฝากและถอนหมุนเวียนกันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สหกรณ์จึงสามารถนำเงินรับฝากนี้ไปบริหารโดยการให้สมาชิกหรือสหกรณ์อื่นกู้ หรือนำไปลงทุนได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว

2.2 เงินกู้ยืม จากบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 มาตรา 47 ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “การกู้ยืมเงินหรือการค้ำประกันของสหกรณ์จะต้องจำกัดอยู่ในวงเงินที่นายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบ” เงินกู้ยืมในที่นี้หมายความรวมถึงเงินรับฝากจากสหกรณ์อื่นและการขอวงเงินเบิกเงินเกินบัญชีจากสถาบันการเงินด้วย การกู้ยืมเงินโดยปกติจะมีการทำสัญญาและระบุเงื่อนไขการชำระคืน ดังนั้น สหกรณ์สามารถนำเงินกู้ยืมไปบริหารได้ตามระยะเวลาที่กำหนดชำระคืนเงินกู้ยืม

2.3 หนี้สินอื่น หนี้สินอื่นๆของสหกรณ์ออมทรัพย์ ได้แก่ เงินสำรองค่าชดเชยตามกฎหมาย เงินกองทุนสวัสดิการต่างๆของสมาชิก ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย รายได้รับล่วงหน้า เงินมัดจำ หรือเงินประกัน เงินสำรองบำเหน็จเจ้าหน้าที่ ฯลฯ หากเป็นเงินกองทุนของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิก จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับทุนสะสม ส่วนหนี้สินอื่นๆมักจะมีจำนวนไม่สูงนัก ดังนั้น หากเป็นหนี้สินที่เกิดจากกองทุนของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิก จะมีข้อพิจารณาเช่นเดียวกับเงินทุนสะสม

2.4 แหล่งเงินทุนอื่น สหกรณ์อาจได้เงินทุนมาจากแหล่งอื่นๆอีกบ้างเป็นครั้งคราวและมักจะเป็นจำนวนที่ไม่มากนัก เงินทุนประเภทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเงินที่ได้มาจากการบริจาค เช่น เงินที่สมาชิกหรือมีผู้ประสงค์บริจาคให้ เงินอุดหนุนจากหน่วยงานที่สหกรณ์ออมทรัพย์ตั้งอยู่ เงินช่วยเหลือจากองค์กรต่างประเทศ เงินที่สหกรณ์อื่นโอนให้ ฯลฯ แม้ว่าเงินทุนส่วนนี้จะมีไม่มากนัก แต่ผู้บริหารสหกรณ์ก็สามารถนำเงินดังกล่าวมาจัดสรรช่วยเหลือแก่ผู้กู้ได้ เช่นเดียวกับเงินทุนประเภทอื่น

ทางใช้ไปของเงินทุน (Uses of Funds) จะบอกให้ทราบว่าสหกรณ์ออมทรัพย์ใช้เงินทุนไปในทางใด เงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์ก็คือส่วนของสินทรัพย์ซึ่งอยู่ด้านซ้ายของงบดุลนั่นเอง ทางใช้ไปของเงินทุนหลักๆ ได้แก่

1. การให้สมาชิกกู้ยืม จัดเป็นธุรกิจหลักของสหกรณ์ออมทรัพย์ เงินทุนของสหกรณ์จะต้องให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนก่อนเป็นลำดับแรกตามหลักการด้านการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หากมีส่วนที่เหลือ จึงจะสามารถนำไปให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมหรือลงทุนเพื่อหาผลประโยชน์ตอบแทนต่อไป

โดยปกติแล้ว การให้สมาชิกกู้ยืมจะมีสภาพคล่องตามระยะเวลาของเงินกู้ยืมแต่ละประเภท เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้คือ เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉิน เงินกู้สามัญ และเงินกู้พิเศษ แต่ในทางปฏิบัติ สมาชิกผู้กู้จะชำระคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยทุกเดือน แต่ก็มักจะมีการกู้ส่วนต่างก่อนที่หนี้เดิมจะครบกำหนดชำระตามงวดอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น เงินที่ให้สมาชิกกู้ยืมในแต่ละประเภทจึงมีสภาพคล่องค่อนข้างต่ำ จำเป็นต้องใช้เงินทุนจากแหล่งที่มาของเงินทุนระยะค่อนข้างยาวในการปล่อยกู้

2. การให้สหกรณ์อื่นกู้ยืม ทางใช้ไปของเงินทุนสหกรณ์นั้นอาจให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์แล้ว แต่มีอาจให้กู้แก่กิจการประเภทอื่นที่กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ได้

การให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเป็นการบริหารเงินทุนส่วนที่เหลือจากการให้สมาชิกกู้ยืม และเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ ทั้งนี้ สภาพคล่องของการให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมขึ้นอยู่กับระยะเวลาการให้กู้ยืมที่กำหนดในสัญญา ซึ่งอาจจะเป็นระยะสั้นหรือระยะยาวก็ได้

3. การฝากเงินไว้ที่สถาบันการเงิน พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 มาตรา 62 อนุญาตให้สหกรณ์สามารถฝากเงินไว้กับสถาบันการเงินได้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น ชุมชนสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่น ธนาคารพาณิชย์ ฯลฯ การฝากเงินไว้กับสถาบันการเงินมีวัตถุประสงค์ได้หลายประการ อาทิเช่น เพื่อใช้ดำเนินธุรกิจ เพื่อดำรงสภาพคล่อง หรือเพื่อผลประโยชน์ตอบแทน

สภาพคล่องของการฝากเงินไว้กับสถาบันการเงินขึ้นอยู่กับประเภทและระยะเวลา เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้คือ เงินฝากกระแสรายวัน เงินฝากออมทรัพย์หรือเผื่อเรียก และเงินฝากประจำ ในทางปฏิบัติถือว่ามีความสภาพคล่องสูงเนื่องจากสามารถถอนได้เกือบตลอดเวลา ยกเว้นการฝากเงินไว้กับสหกรณ์อื่นจำเป็นต้องถอนคืนตามกำหนดเวลาในสัญญา เนื่องจากมีลักษณะคล้ายกับเป็นการกู้ยืมเงินกัน

4. การลงทุนในหลักทรัพย์ เงินลงทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์สามารถนำไปลงทุนในหลักทรัพย์หรือตราสารทางการเงินได้ตามมาตรา 62 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 โดยสามารถลงทุนในหลักทรัพย์ได้ทั้งตราสารหนี้ (พันธบัตร หุ้นกู้ ตั๋วสัญญาใช้เงิน) และตราสารทุน (หุ้นสามัญ) สหกรณ์ออมทรัพย์จะลงทุนในหลักทรัพย์ประเภทใดมากกว่ากันก็ขึ้นอยู่กับนโยบายของสหกรณ์แต่ละแห่งเป็นสำคัญ

สหกรณ์ออมทรัพย์ลงทุนในหลักทรัพย์โดยมีวัตถุประสงค์ได้หลายประการ อาทิเช่น เพื่อดำรงสภาพคล่อง เพื่อผลประโยชน์ตอบแทน หรือเพื่อใช้เป็นหลักประกัน โดยที่สภาพคล่องของการลงทุนในหลักทรัพย์ขึ้นอยู่กับประเภทและระยะเวลา หากเป็นหลักทรัพย์ที่อยู่ในความต้องการของตลาดจะมีสภาพคล่องสูง

5. การลงทุนในสินทรัพย์ถาวร เงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์สามารถลงทุนในสินทรัพย์ถาวรเพื่อวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันได้ เช่น ลงทุนในที่ดินและอาคารที่ทำการเพื่อประโยชน์ใช้สอย ความเป็นเอกภาพ และภาพลักษณ์ขององค์กร ลงทุนในอุปกรณ์เครื่องใช้เพื่อประโยชน์ใช้สอยในการดำเนินงาน ลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ที่บังคับจำหน่ายจากลูกหนี้หรือประมูลซื้อจากการขายทอดตลาดเพื่อรอการขายเมื่อได้ราคาที่น่าพอใจ หรือลงทุนในสินทรัพย์ถาวรอื่นเพื่อผลประโยชน์ตอบแทน เช่น ค่าเช่า ค่าบริการ เป็นต้น

ทั้งนี้ สภาพคล่องของการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรมักจะต่ำ ยกเว้นสินทรัพย์หรือการจำหน่าย ณ ภาวะที่เศรษฐกิจฟื้นตัว ซึ่งราคามีแนวโน้มสูงขึ้น สภาพคล่องในการลงทุนจะค่อนข้างสูง

6. สินทรัพย์อื่น เช่น เงินปันผลค้างรับ ดอกเบี้ยค้างรับ รายได้ค้างรับ ค่าใช้จ่ายจ่ายล่วงหน้า เงินมัดจำ ฯลฯ โดยปกติมักจะมีมูลค่าไม่มากนัก และไม่มีสาระสำคัญมากเพียงพอสำหรับการพิจารณาหาผลตอบแทนของสหกรณ์

### 3.3 การวิเคราะห์หาต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์

ต้นทุนของเงินทุน (Cost of Capital)<sup>1</sup> หมายถึง ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นเมื่อธุรกิจต้องจ่ายไปเพื่อจัดหาเงินทุนจำนวนหนึ่งเข้ามาใช้ในการดำเนินงานหรือการลงทุนใดๆก็ตาม โดยจะคำนวณมาในรูปของอัตราร้อยละของเงินทุนที่ธุรกิจได้จัดหาได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือ อัตราผลตอบแทนขั้นต่ำที่ต้องการจากการลงทุนของผู้ให้กู้ ผู้ลงทุนในหุ้นบุริมสิทธิ หรือหุ้นสามัญแล้วแต่กรณี

การวิเคราะห์หาต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยมหิดล จำกัด (สอ.มม.) จะพิจารณาจากแหล่งที่มาของเงินทุนว่ามาจากแหล่งใดบ้าง แล้วจึงหาต้นทุนทางการเงินของแหล่งเงินทุนแต่ละประเภทตามที่สหกรณ์ต้องจ่ายผลตอบแทนออกไป การวิเคราะห์ต้นทุนเงินทุนดังกล่าวของ สอ.มม. มีความหมายกว้างกว่าต้นทุนทางการเงินที่ใช้กันทั่วไป กล่าวคือจะครอบคลุมถึงเงินทุนสำรอง Tun สะสม กำไรสุทธิและหนี้สินอื่นในส่วนที่จัดสรรเป็นเงินสำรองและเงินสะสมต่างๆด้วย การวิเคราะห์หาต้นทุนเงินทุนของสอ.มม. จะแยกการพิจารณาออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นทุนและหนี้สินของสหกรณ์

1. ส่วนทุนของสหกรณ์ ประกอบไปด้วยทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง Tun สะสม และกำไรสุทธิ ในส่วนของทุนเรือนหุ้นนั้น สหกรณ์จะจ่ายผลตอบแทนในรูปของเงินปันผล ดังนั้นจึงถือว่าต้นทุนเงินทุนของทุนเรือนหุ้นเท่ากับอัตราเงินปันผล สำหรับเงินทุนในรูปของทุนสำรอง Tun สะสม และกำไรสุทธินั้น แม้ว่าจะไม่มีต้นทุนทางการเงินเนื่องจากสหกรณ์เก็บเงินส่วนนี้ไว้เฉยๆตามหลักกฎหมาย แต่ในทางเศรษฐศาสตร์ถือว่าเงินทุนดังกล่าวมีต้นทุนค่าเสียโอกาส หากเก็บไว้เฉยๆโดยไม่นำไปบริหารให้เกิดผลประโยชน์นอกวง สหกรณ์ก็จะขาดทุนจากการเสียโอกาส (Opportunity

<sup>1</sup> Stephen A. Ross, Randolph W. Westerfield and Bradford D. Jordan, Fundamentals of Corporate Finance, p. 442.

Loss) ด้วยเหตุนี้ ในการวิเคราะห์หาต้นทุนที่ถูกต้องของสหกรณ์ออมทรัพย์จึงต้องนับรวมต้นทุนค่าเสียโอกาสจากแหล่งเงินทุนข้างต้นด้วย โดยกำหนดให้คิดต้นทุนค่าเสียโอกาสเท่ากับอัตราผลตอบแทนพันธบัตรรัฐบาลระยะเวลาครบกำหนดไม่เกิน 5 ปีโดยเฉลี่ย

2. ส่วนหนี้สินของสหกรณ์ ประกอบด้วยเงินรับฝากและหนี้สินอื่น ในส่วนของเงินรับฝากนั้น ต้นทุนของเงินทุนจะเป็นไปตามที่สหกรณ์จ่ายจริงซึ่งหาได้จากรายการค่าใช้จ่ายในส่วนของการดอกเบี้ยจ่ายเงินรับฝากในงบกำไรขาดทุนของ สอ.มม. สำหรับหนี้สินอื่นๆในส่วนที่เป็นเงินสำรองของเจ้าหน้าที่และเงินกองทุนสวัสดิการของสมาชิกนั้น ให้คิดต้นทุนค่าเสียโอกาสเท่ากับผลตอบแทนที่สหกรณ์ควรจะได้รับจากพันธบัตรรัฐบาลระยะเวลาครบกำหนดไม่เกิน 5 ปีโดยเฉลี่ยเช่นเดียวกับข้อ 1

สำหรับวิธีการศึกษาหาต้นทุนเงินทุนนั้นจะใช้วิธีการคิดแบบต้นทุนเงินทุนถ่วงเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted Average Cost of Capital : WACC)<sup>2</sup> ซึ่งเป็นการวิเคราะห์โดยให้น้ำหนักตามสัดส่วนโครงสร้างของเงินทุนแต่ละประเภท มีวิธีการคำนวณดังนี้

$$WACC = \frac{\sum_{i=1}^n k_i (w_i)}{100}$$

โดยที่ WACC = ต้นทุนเงินทุนถ่วงเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก

k = ต้นทุนของเงินทุนแต่ละประเภท (%)

w = สัดส่วนของเงินทุนแต่ละประเภท

n = จำนวนประเภทของเงินทุน

### 3.4 การวิเคราะห์หาอัตราผลตอบแทนจากการบริหารเงินทุน

อัตราผลตอบแทนจากการบริหารเงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์ หมายถึง อัตราผลตอบแทนจากทางใช้ไปของเงินทุนในด้านต่างๆ โดยผลตอบแทนดังกล่าวอาจเป็นในรูปดอกเบี้ยเงินปันผล ส่วนเกินทุน (Capital Gain) จากการขายหลักทรัพย์ ค่าเช่า กำไรจากการขายสินทรัพย์

<sup>2</sup> ชุมชุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด, ประมวลบทความเกี่ยวกับสหกรณ์ออมทรัพย์ เล่ม 19, น. 35.

๔๔๕ สำหรับการวิเคราะห์หาอัตราผลตอบแทนจากการบริหารเงินทุนของ สอ.มม. นั้น จะคิดจากอัตราผลตอบแทนทางใช้ไปของเงินทุนแต่ละประเภทซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. การให้สมาชิกกู้ยืม อัตราผลตอบแทนจากการให้สมาชิกกู้ยืมมาได้จากดอกเบี้ยที่สหกรณ์รับมาจริงๆจากสมาชิก โดยคำนวณจากรายการดอกเบี้ยรับเงินให้กู้แก่สมาชิกในบัญชีงบกำไรขาดทุนของสหกรณ์ โดยอัตราดอกเบี้ยที่ได้ดังกล่าวเป็นอัตราดอกเบี้ยสุทธิหลังจากหักเงินเฉลี่ยคืนดอกเบี้ยเงินกู้แล้ว

2. การให้สหกรณ์อื่นกู้ยืม อัตราดอกเบี้ยที่ สอ.มม. คิดกับสหกรณ์อื่นจะเป็นอัตราที่แตกต่างกับที่ให้สมาชิกกู้ยืม สามารถคำนวณได้จากรายการดอกเบี้ยรับเงินให้กู้แก่สหกรณ์อื่นในบัญชีงบกำไรขาดทุนของสหกรณ์ ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สะท้อนถึงอัตราดอกเบี้ยที่สหกรณ์ได้รับจริงๆ

3. การฝากเงินในสถาบันการเงิน อัตราผลตอบแทนที่ได้รับจากการใช้เงินลงทุนส่วนนี้ก็คืออัตราดอกเบี้ยเงินฝากซึ่งเป็นไปตามประเภท ระยะเวลา และกลไกตลาด คำนวณได้จากรายการรายละเอียดรายได้อื่นในงบกำไรขาดทุนในส่วนที่เป็นดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร ชุมชนสหกรณ์ และสหกรณ์อื่น อัตราดอกเบี้ยที่ได้นี้จะป็นอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงที่สหกรณ์ได้รับ

4. การลงทุนในหลักทรัพย์ อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในหลักทรัพย์ก็คืออัตราดอกเบี้ย อัตราเงินปันผล หรือผลตอบแทนในรูปแบบอื่น การคำนวณหาอัตราผลตอบแทนที่แท้จริงที่ สอ.มม. ได้รับจากการนำเงินไปลงทุนในหลักทรัพย์ทั้งหมดนั้นมาจากรายการรายละเอียดรายได้อื่นในงบกำไรขาดทุนในส่วนที่เป็นผลตอบแทนจากการลงทุน ทำให้ตัวเลขอัตราผลตอบแทนที่ได้แสดงถึงอัตราดอกเบี้ยที่สหกรณ์ได้รับจริงๆ

5. การลงทุนในสินทรัพย์ถาวร อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ตอบแทนที่ได้รับ แต่โดยปกติ สินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ออมทรัพย์มีไว้ใช้ประโยชน์ในการดำเนินงาน จึงไม่มีผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินชัดเจน อีกทั้งสำหรับ สอ.มม. แล้ว มูลค่าการลงทุนดังกล่าวมีสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับมูลค่าสินทรัพย์ทั้งหมด จึงกำหนดให้ไม่คิดอัตราผลตอบแทนในส่วนนี้

6. สินทรัพย์อื่นๆ เช่นเดียวกับการลงทุนในสินทรัพย์ถาวร สัดส่วนการใช้ไปของเงินทุนในรูปแบบสินทรัพย์อื่นมีค่าน้อยมากเมื่อเทียบกับสินทรัพย์รวมของสหกรณ์ จึงกำหนดให้ไม่ต้องคิดอัตราผลตอบแทนในส่วนนี้

การศึกษาอัตราผลตอบแทนที่แท้จริงจากการบริหารเงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์นั้น ใช้วิธีการคิดอัตราผลตอบแทนถ่วงน้ำหนัก (Weighted Average Rate of Return : WARR)<sup>3</sup> ซึ่งเป็นการพิจารณาจากโครงสร้างทางใช้ไปของเงินทุนและให้น้ำหนักตามสัดส่วนการใช้เงินทุนแต่ละประเภท มีวิธีการคำนวณดังนี้

$$\text{WARR} = \frac{\sum_{i=1}^n r_i (w_i)}{100}$$

โดยที่ WARR = อัตราผลตอบแทนถ่วงน้ำหนัก

r = อัตราผลตอบแทนของการบริหารเงินทุนแต่ละประเภท (%)

w = สัดส่วนของการใช้เงินทุนแต่ละประเภท

n = จำนวนชนิดของเงินทุน

### 3.5 การวัดประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์<sup>4</sup>

การวัดประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยมหิดล จำกัด (สอ.มม.) จะใช้หลักเกณฑ์อ้างอิง (Benchmark) อัตราส่วนทางการเงินของชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด (ชสอ.) ปี พ.ศ.2549 ซึ่งได้รับอิทธิพลและพัฒนาจากกรอบแนวคิดการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการดำเนินงานทางการเงิน 5 มิติ (CAMEL Approach) เป็นหลัก โดยการนำเกณฑ์อ้างอิงดังกล่าวของชสอ.ไปใช้ประเมินคุณภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์ออมทรัพย์มีขั้นตอนดังนี้

1. สหกรณ์จะต้องพิจารณาก่อนว่าสหกรณ์ที่ศึกษาเป็นสหกรณ์ขนาดใด โดยพิจารณาจากเกณฑ์การจัดขนาดสหกรณ์ออมทรัพย์ของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์<sup>5</sup>

<sup>3</sup> ชุมชนสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด, ประมวลบทความเกี่ยวกับสหกรณ์ออมทรัพย์ เล่ม 19, น.37.

<sup>4</sup> ชุมชนสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด, คู่มือเกณฑ์อ้างอิง (Benchmark) ปี 2549 อัตราส่วนทางการเงินของสหกรณ์ออมทรัพย์, น. 2.

<sup>5</sup> ตารางเกณฑ์การจัดขนาดสหกรณ์ออมทรัพย์ แสดงรายละเอียดไว้ในภาคผนวก ค (น. 127).

2. หลังจากนั้นจึงเริ่มประเมินคุณภาพการบริหารจัดการในเชิงปริมาณ โดยคำนวณอัตราส่วนทางการเงินทุกอัตรา แล้วให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ สำหรับการประเมินจุดอ่อนในการบริหารจัดการ ให้พิจารณาจากรายงานผู้สอบบัญชีแบบยาว หากไม่มีข้อสังเกตใดๆ สหกรณ์ก็จะมีคะแนนติดลบ

3. กรอกคะแนนที่ได้ลงในแบบฟอร์มสรุปผลการประเมินคุณภาพการบริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ชั้นละเอียด

4. รวมคะแนนทั้งหมดที่ได้เทียบกับตารางชั้นคุณภาพ ก็จะทราบว่าสหกรณ์จัดอยู่ในชั้นคุณภาพระดับใด ซึ่งความหมายของแต่ละระดับชั้นคุณภาพนั้นแสดงให้เห็นดังตารางที่ 3.1

### ตารางที่ 3.1

ความหมายของระดับชั้นคุณภาพตามเกณฑ์อ้างอิงชสอ. ปีพ.ศ.2549

ช่วงคะแนน	ชั้นคุณภาพ	ความหมาย
> 85	A+	ดีเยี่ยมเกินความคาดหมาย
> 80 - 85	A	ดีเยี่ยม
> 75 - 80	B+	ดี
> 70 - 75	B	ค่อนข้างดี
> 65 - 70	C+	สูงกว่าค่าที่ยอมรับได้
> 60 - 65	C	ค่าที่ยอมรับได้
> 55 - 60	D+	ต้องใช้ความพยายามในการปรับปรุง
≤ 55	D	ต้องใช้ความพยายามในการปรับปรุงอย่างมาก

ที่มา : ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด

5. หากต้องการทราบว่าสหกรณ์มีจุดอ่อนอยู่ในด้านใด ก็ให้พิจารณาว่าอัตราส่วนใดที่ได้คะแนนน้อยกว่าครึ่งของคะแนนเต็ม แล้วหาทางปรับปรุงแก้ไขในจุดนั้นๆต่อไป ตัวอย่างเช่น หากอัตราส่วนลูกหนี้เงินกู้ทั้งสิ้นต่อสินทรัพย์รวมในสหกรณ์มีค่าเท่ากับ 94% สำหรับสหกรณ์ขนาดเล็ก จะได้ 3 คะแนนจากคะแนนเต็ม 8 คะแนน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสหกรณ์ของท่านให้เงินกู้แก่สมาชิกต่อรายสูงเกินไป ดังนั้นจึงควรชะลอการเพิ่มวงเงินให้กู้ยืมแก่สมาชิกไว้ก่อน เพื่อให้อัตราส่วนนี้ปรับเข้าสู่เกณฑ์อ้างอิงให้ได้ เป็นต้น

สำหรับอัตราส่วนทางการเงินแต่ละตัวที่ใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิงนั้นแบ่งออกได้เป็น 5 หมวด และมีความสอดคล้องกับแนวคิด CAMEL Approach โดยอัตราส่วนแต่ละตัวมีความหมาย ดังต่อไปนี้

1. หมวดความเข้มแข็งของเงินทุน (Capital Strength) ประกอบด้วย 5 อัตราส่วนคือ

1.1 อัตราส่วนลูกหนี้เงินกู้ทั้งสิ้นต่อสินทรัพย์รวม

$$\frac{\text{ลูกหนี้เงินกู้ทั้งสิ้น} \times 100}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

สินทรัพย์รวม หมายถึง สินทรัพย์ทั้งสิ้นของสหกรณ์ซึ่งประกอบไปด้วยสินทรัพย์ หมุนเวียน เงินลงทุนระยะยาว ลูกหนี้ระยะยาว สินทรัพย์ถาวร (ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์สุทธิ) และ สินทรัพย์อื่น

ลูกหนี้เงินกู้ทั้งสิ้น หมายถึง ลูกหนี้เงินให้กู้ทั้งที่ให้สมาชิกกู้และสหกรณ์อื่นกู้

อัตราส่วนนี้จะอธิบายว่า สหกรณ์ได้ให้เงินกู้แก่สมาชิกและสหกรณ์อื่นคิดเป็นร้อยละ เท่าไรของสินทรัพย์ทั้งหมด

ในกรณีที่ลูกหนี้ส่วนใหญ่เป็นการให้กู้แก่สมาชิก หากอัตราส่วนนี้มีค่าสูงเกินกว่าเกณฑ์ อ้างอิงที่กำหนดไว้ แสดงว่าเงินให้กู้แก่สมาชิกต่อรายสูงเกินไป อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อเงินทุน ของสหกรณ์ได้ ในทางกลับกัน หากอัตราส่วนนี้ต่ำกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนดไว้ อาจสะท้อนว่าเงินให้ กู้แก่สมาชิกต่อรายต่ำเกินไป

1.2 อัตราส่วนเงินรับฝากต่อสินทรัพย์รวม

$$\frac{\text{เงินรับฝากทั้งสิ้น} \times 100}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

เงินรับฝาก หมายถึง เงินรับฝากจากสมาชิกและเงินรับฝากจากสหกรณ์อื่น

อัตราส่วนนี้จะอธิบายว่าสหกรณ์มีเงินรับฝากมากน้อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับ สินทรัพย์ทั้งหมด หากอัตราส่วนนี้มีค่าสูงเกินกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนดไว้ อาจทำให้สหกรณ์มีภาระ ในการบริหารสภาพคล่องส่วนเกินเพื่อให้ได้ผลตอบแทนเพียงพอแก่การรับภาระดอกเบี้ยและ

สหกรณ์ควรดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องไว้ในปริมาณที่เพียงพอ ในทางตรงกันข้าม หากสหกรณ์มีอัตราส่วนนี้ต่ำกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนดไว้ อาจทำให้การขยายตัวของสหกรณ์เป็นไปได้ช้า

### 1.3 อัตราส่วนทุนเรือนหุ้นต่อสินทรัพย์รวม

$$\frac{\text{ทุนเรือนหุ้น} \times 100}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

ทุนเรือนหุ้น หมายถึง ส่วนของทุนที่เกิดจากการสะสมของสมาชิกตามระเบียบของสหกรณ์ หรือตามความสมัครใจ

อัตราส่วนนี้จะอธิบายว่าสหกรณ์มีทุนเรือนหุ้นมากน้อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับสินทรัพย์ทั้งหมด หากอัตราส่วนนี้มีค่าสูงเกินกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนดไว้ แม้จะแสดงว่าสหกรณ์มีความมั่นคงด้านเงินทุนสูง แต่ก็อาจทำให้การขยายตัวเป็นไปได้ช้า และอาจทำให้ผู้บริหารมีภาระในการหารายได้ให้เพียงพอแก่การจ่ายเงินปันผลตามที่สมาชิกคาดหวัง ในทางกลับกัน หากสหกรณ์มีอัตราส่วนนี้ต่ำกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนดไว้ ก็อาจทำให้สหกรณ์มีความมั่นคงต่ำได้

### 1.4 อัตราส่วนเงินกู้ภายนอกต่อสินทรัพย์รวม

$$\frac{\text{เงินกู้ภายนอกทั้งสิ้น} \times 100}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

เงินกู้ภายนอก หมายถึง เงินที่สหกรณ์กู้จากแหล่งเงินทุนภายนอก เช่น ธนาคารพาณิชย์ สหกรณ์อื่น ฯลฯ

อัตราส่วนนี้จะอธิบายว่าสหกรณ์มีการกู้ยืมจากภายนอกมากน้อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับสินทรัพย์ทั้งหมด หากอัตราส่วนนี้มีค่าสูงเกินกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนดไว้ แสดงว่าสหกรณ์มีทุนของสหกรณ์และเงินรับฝากเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับสินทรัพย์ทั้งสิ้น ซึ่งจะทำให้สหกรณ์อาจมีภาระในการส่งคืนเงินต้นและดอกเบี้ยในปริมาณที่สูง อันจะส่งผลกระทบต่อไปยังสภาพคล่องของสหกรณ์ที่ต่ำ

### 1.5 อัตราส่วนทุนสำรองต่อทุนเรือนหุ้น

$$\frac{\text{ทุนสำรอง} \times 100}{\text{ทุนเรือนหุ้น}}$$

ทุนสำรอง หมายถึง ทุนซึ่งจัดสรรมาจากกำไรสุทธิตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อความมั่นคงของสหกรณ์และจะสามารถนำออกมาใช้ได้ ในกรณีที่สหกรณ์เกิดการขาดทุนเท่านั้น

อัตราส่วนนี้ยิ่งมีค่าสูงมากเพียงใด ย่อมแสดงถึงสมาชิกผู้เป็นเจ้าของทุนเรือนหุ้นจะได้รับความคุ้มครองในเงินทุนของตนมากขึ้นเพียงนั้น หากสหกรณ์ประสบกับภาวะขาดทุน ในทางกลับกัน หากอัตราส่วนนี้มีค่าต่ำกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนดไว้ อาจแสดงว่าสมาชิกผู้เป็นเจ้าของทุนเรือนหุ้น จะได้รับความคุ้มครองน้อยลง หากสหกรณ์เกิดการขาดทุนขึ้นมา

2. หมวดสภาพคล่องทางการเงิน (Liquidity) ใช้อัตราส่วนสินทรัพย์หมุนเวียนต่อหนี้สินหมุนเวียนเป็นเครื่องมือชี้วัดหลัก มีวิธีการคำนวณตามที่ปรากฏข้างล่าง

$$\frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}}$$

สินทรัพย์หมุนเวียน หมายถึง เงินสด เงินฝากธนาคาร ลูกหนี้เงินกู้ระยะสั้น เงินลงทุนระยะสั้น ตามยอดสินทรัพย์หมุนเวียนในงบดุล

หนี้สินหมุนเวียน หมายถึง หนี้สินที่มีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี เช่น เงินเบิกเกินบัญชี เงินรับฝากออมทรัพย์และออมทรัพย์พิเศษ เงินกู้ระยะสั้น เงินกู้ระยะยาวที่ครบกำหนดชำระคืนใน 1 ปี และหนี้สินหมุนเวียนอื่นตามยอดหนี้สินหมุนเวียนในงบดุล

อัตราส่วนนี้จะอธิบายถึงความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้นหรือสภาพคล่องของกิจการว่ามีมากน้อยเพียงใด ตามปกติแล้ว หากอัตราส่วนนี้มีค่าสูงก็จะสะท้อนถึงความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้นที่สูงตามไปด้วย ในทางกลับกัน หากอัตราส่วนนี้ต่ำก็อาจส่งผลกระทบต่อสภาพคล่องของสหกรณ์ แต่ก็มิได้หมายความว่าสหกรณ์จะไม่สามารถชำระหนี้ระยะสั้นได้ เนื่องจากสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทยใช้ระบบการหักเงินเดือน ณ ที่จ่าย จึงทำให้สหกรณ์มีเงินไหลเข้ามาอย่างสม่ำเสมอในแต่ละเดือน

### 3. หมวดประสิทธิภาพการทำรายได้ (Earning Sufficiency) ประกอบด้วย 2 อัตราส่วนคือ

#### 3.1 อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อทุนเรือนหุ้น

$$\frac{\text{กำไรสุทธิ} \times 100}{\text{ทุนเรือนหุ้น}}$$

กำไรสุทธิ หมายถึง กำไรที่เกิดขึ้นในปีบัญชีนั้น หักออกด้วยยอดขาดทุนในปีก่อน

อัตราส่วนนี้จะอธิบายว่า สหกรณ์มีความสามารถในการหาผลตอบแทนให้กับสมาชิกผู้ถือหุ้นมากน้อยเพียงใด หากอัตราส่วนนี้มีค่าสูง แสดงว่าประสิทธิภาพการทำกำไรของสหกรณ์สูงเมื่อเทียบกับทุนเรือนหุ้นที่มีอยู่ในทางตรงกันข้าม หากอัตราส่วนนี้มีค่าต่ำกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนดไว้ แสดงว่าประสิทธิภาพการทำกำไรของสหกรณ์ต่ำเมื่อเทียบกับทุนเรือนหุ้น ทั้งนี้อาจเกิดจากความสามารถในการหารายได้ต่ำ หรือสหกรณ์มีค่าใช้จ่ายสูง หรืออาจเกิดจากสัดส่วนของแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนสูง

#### 3.2 อัตราส่วนค่าใช้จ่ายบริหารต่อสินทรัพย์รวม

$$\frac{\text{ค่าใช้จ่ายบริหาร} \times 100}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

ค่าใช้จ่ายบริหาร หมายถึง ค่าใช้จ่ายทุกประเภทของสหกรณ์ที่ไม่รวมดอกเบี้ยจ่ายทั้งสิ้น

อัตราส่วนนี้จะอธิบายว่า สหกรณ์มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานที่ไม่รวมดอกเบี้ยจ่ายมากน้อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับสินทรัพย์รวม หากอัตราส่วนนี้มีค่าสูง แสดงว่าประสิทธิภาพในการบริหารงานต่ำ ในทางกลับกัน หากอัตราส่วนนี้มีค่าต่ำ แสดงว่าประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านค่าใช้จ่ายของสหกรณ์มีประสิทธิภาพดี อย่างไรก็ตาม หากอัตราส่วนนี้มีค่าต่ำเกินไป อาจส่งผลกระทบต่อการให้บริการและการทำธุรกรรมของสหกรณ์เป็นไปอย่างไม่คล่องตัวได้

### 4. หมวดคุณภาพสินทรัพย์และการป้องกันความเสี่ยง (Asset Quality) ประกอบด้วย 3 อัตราส่วนคือ

#### 4.1 อัตราส่วนหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ต่อลูกหนี้เงินให้กู้ทั้งสิ้น

$$\frac{\text{หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้} \times 100}{\text{ลูกหนี้เงินให้กู้ทั้งสิ้น}}$$

หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (Non-Performing Loans) หมายถึง ยอดรวมของลูกหนี้ที่ถูกจัดชั้นคุณภาพ ลูกหนี้จัดชั้นต่ำกว่ามาตรฐาน ลูกหนี้จัดชั้นสงสัย ลูกหนี้จัดชั้นสงสัยจะสูญ ลูกหนี้จัดชั้นสูญ ตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการจัดชั้นคุณภาพลูกหนี้เงินกู้และการเพิกถอนสงสัยจะสูญ พ.ศ.2544

อัตราส่วนนี้จะอธิบายว่าการบริหารจัดการลูกหนี้ของสหกรณ์มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด หากอัตราส่วนนี้มีค่าสูงเกินกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนด อาจแสดงว่าสหกรณ์มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสินทรัพย์ประเภทลูกหนี้ของสหกรณ์ต่ำ ในขณะที่เดียวกัน หากอัตราส่วนนี้มีค่าต่ำกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนด อาจแสดงว่าสหกรณ์มีการบริหารจัดการสินทรัพย์ประเภทลูกหนี้ได้ดี<sup>6</sup>

#### 4.2 อัตราส่วนสินทรัพย์ถาวรต่อทุนสำรอง

$$\frac{\text{สินทรัพย์ถาวร}}{\text{ทุนสำรอง}}$$

สินทรัพย์ถาวรหมายถึง สินทรัพย์ที่มีตัวตนและมีอายุการใช้งานนาน มีไว้เพื่อการดำเนินงานของสหกรณ์ เช่น ที่ดินอาคาร วัสดุอุปกรณ์ ตามยอดในงบดุล

อัตราส่วนนี้จะอธิบายว่า สหกรณ์มีการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรมากน้อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับทุนสำรอง หากอัตราส่วนนี้มีค่าสูงเกินกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนดไว้และสินทรัพย์ถาวรนั้นเป็นสินทรัพย์ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (Non-Performing Assets) อาจแสดงว่าสหกรณ์ได้นำเงินมาลงทุนในสินทรัพย์ถาวรมากเกินไป ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อสหกรณ์ในรูปค่าใช้จ่ายและค่าเสื่อมราคา

<sup>6</sup> ค่าเฉลี่ยของหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทยมีค่าไม่เกิน 1 % จากการเก็บรวบรวมสถิติข้อมูลของกองสหกรณ์พาณิชย์และธนกิจ กรมส่งเสริมสหกรณ์ พ.ศ. 2544.

#### 4.3 อัตราส่วนเงินให้สมาชิกกู้ต่อทุนเรือนหุ้นและทุนสำรอง

##### เงินให้สมาชิกกู้ ทุนเรือนหุ้นและทุนสำรอง

อัตราส่วนนี้จะอธิบายถึงความสัมพันธ์ในเรื่องของระยะเวลาระหว่างแหล่งที่มาของเงินทุนสหกรณ์กับทางใช้ไปของเงินทุนในรูปแบบเงินให้สมาชิกกู้ ซึ่งโดยปกติเมื่อสมาชิกผู้กู้ได้ชำระหนี้ไประยะเวลาหนึ่งแล้วก็จะทำการกู้ใหม่ (Refinance) อย่างต่อเนื่อง จึงอาจเรียกได้ว่าเงินให้กู้แก่สมาชิกเป็นเงินกู้ระยะยาว ซึ่งควรจะมีความสัมพันธ์กับแหล่งที่มาของเงินทุนในระยะยาวอันได้แก่ทุนเรือนหุ้นและทุนสำรองด้วยเช่นกัน

อัตราส่วนนี้หากมีค่าสูงเกินกว่าเกณฑ์อ้างอิงที่กำหนดไว้ ก็จะทำให้เกิดความไม่สอดคล้องและสมดุลกันระหว่างโครงสร้างของเงินทุน (Matching Fund)

#### 5. หมวดการเจริญเติบโต (Growth) ประกอบด้วย 2 อัตราส่วนคือ

##### 5.1 อัตราการเจริญเติบโตของทุนเรือนหุ้น

$$\frac{\text{จำนวนทุนเรือนหุ้นปีปัจจุบัน} - \text{จำนวนทุนเรือนหุ้นปีที่แล้ว} \times 100}{\text{จำนวนทุนเรือนหุ้นปีที่แล้ว}}$$

อัตราส่วนนี้จะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น (เติบโต) หรือลดลง (ถดถอย) ของทุนเรือนหุ้นเมื่อเทียบกับปีก่อน ยิ่งอัตราส่วนนี้มีค่าสูงมากเพียงใด ก็แสดงว่าสหกรณ์มีการเติบโตของทุนเรือนหุ้นที่มากขึ้น สะท้อนว่าสหกรณ์มีความมั่นคงสูงขึ้นไปด้วย

##### 5.2 อัตราการเติบโตของทุนสำรอง

$$\frac{\text{จำนวนทุนสำรองปีปัจจุบัน} - \text{จำนวนทุนสำรองปีที่แล้ว} \times 100}{\text{จำนวนทุนสำรองปีที่แล้ว}}$$

อัตราส่วนนี้จะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น (เติบโต) หรือลดลง (ถดถอย) ของทุนสำรองเมื่อเทียบกับปีก่อน ยิ่งอัตราส่วนนี้มีค่าสูงมากเพียงใด ก็แสดงว่าสหกรณ์มีการเติบโตของทุนสำรองที่มากขึ้น สะท้อนว่าสหกรณ์มีความมั่นคงสูงขึ้นไปด้วย

#### 6. หมวดการจัดสรรสวัสดิการเพื่อสมาชิกและและความสะดวกต่อชุมชน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะนำเกณฑ์อ้างอิง (Benchmark) และเกณฑ์ประเมินคุณภาพการบริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ของชสอ. ปี พ.ศ.2547 ในเรื่องการจัดสรรสวัสดิการเพื่อสมาชิกและความสะดวกต่อชุมชนมาวิเคราะห์ประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยมหิดล จำกัด ด้วย เนื่องจากตัวชี้วัดดังกล่าวจะสะท้อนถึงการให้ความสำคัญขององค์กรในการดำรงตนเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่นอกจากจะคำนึงถึงเป้าหมายทางธุรกิจแล้ว ยังต้องคำนึงถึงเป้าหมายทางสังคมด้วยว่ามีมากน้อยเพียงใด อัตราส่วนสำคัญที่ใช้วัดในหมวดนี้คือ

อัตราส่วนการจัดสรรทุนสาธารณประโยชน์และการจัดสรรเพื่อสมาชิกต่อทุนเรือนหุ้น

$$\frac{\text{การจัดสรรทุนสาธารณประโยชน์และการจัดสรรเพื่อสมาชิก} \times 100}{\text{ทุนเรือนหุ้น}}$$

การจัดสรรทุนสาธารณประโยชน์ หมายถึง เงินทุนสาธารณประโยชน์ที่สหกรณ์จัดสรรมาจากกำไรสุทธิ

การจัดสรรเพื่อสมาชิก หมายถึง การจัดสรรกำไรสุทธิเป็นเงินกองทุนต่างๆเพื่อสมาชิก รวมไปถึงการตั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายในส่วนที่เป็นสวัสดิการของสมาชิก

อัตราส่วนนี้อธิบายว่าสหกรณ์มีการจัดสรรทุนสาธารณประโยชน์ จัดสรรกองทุนเพื่อสมาชิก รวมทั้งการตั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายเพื่อสวัสดิการของสมาชิกมากน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับเงินที่สมาชิกลำมาลงทุนกับสหกรณ์ซึ่งก็คือทุนเรือนหุ้น

หากอัตราส่วนนี้มีค่าสูง อาจแสดงว่าสหกรณ์เล็งเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคมและสวัสดิการต่างๆของสมาชิก ซึ่งเป็นไปตามหลักการสหกรณ์สากลข้อที่สามในเรื่องการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจโดยสมาชิก และข้อที่เจ็ดในประเด็นความสะดวกต่อชุมชนในทางตรงกันข้าม หากอัตราส่วนนี้มีค่าต่ำ อาจสะท้อนว่าสหกรณ์ให้ความสำคัญในด้านสวัสดิการของสมาชิกและอุดมการณ์สหกรณ์ในด้านการเอื้ออาทรต่อชุมชนค่อนข้างน้อย

สำหรับการประเมินจุดอ่อนในการบริหารจัดการนั้นจะพิจารณาตามรายงานของผู้สอบบัญชีแบบยาว โดยแบ่งการพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัญหาจากการฝ่าฝืนกฎหมาย กฎหมายสหกรณ์ ระเบียบ คำสั่ง ข้อบังคับ ฯลฯ เช่น การนำเงินไปลงทุนที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย การให้เงินกู้ไม่เป็นไปตามระเบียบ การจัดสรรกำไรสุทธิที่ไม่เป็นไปตามข้อบังคับของสหกรณ์ การจัดสวัสดิการที่เข้าข่ายต้องปฏิบัติตามกฎหมาย การประกันภัย และการฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น คะแนนที่ถูกหัก (10, 7, 4 และ 2 คะแนน) จะหักตามน้ำหนักความรุนแรงของปัญหาและความเสียหายที่เกิดขึ้น ตัวอย่างการหักคะแนนในประเด็นนี้ได้แก่

1.1 การลงทุนที่ผิดกฎหมาย แต่เป็นจำนวนไม่เกินทุนสำรองของสหกรณ์และได้ขออนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ หัก 2 คะแนน

1.2 การลงทุนที่ผิดกฎหมาย แต่เป็นจำนวนไม่เกินกว่าทุนสำรองของสหกรณ์ แต่ไม่ได้ขออนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ หัก 4 คะแนน

1.3 การลงทุนที่ผิดกฎหมาย ได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ แต่เป็นจำนวนมากเกินกว่าทุนสำรองของสหกรณ์ หัก 4 คะแนน

1.4 การจัดสวัสดิการที่เข้าข่ายต้องปฏิบัติตามกฎหมายการประกันภัย หัก 4-7 คะแนน โดยพิจารณาความเสี่ยงประกอบ

1.5 การจัดสวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์ แต่ไม่จดทะเบียนสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์กับกรมประชาสงเคราะห์ หัก 2 คะแนน

2. ปัญหาด้านการเงิน การบัญชี และการควบคุมภายในที่ใช้ระบบคอมพิวเตอร์และไม่ใช้ระบบคอมพิวเตอร์ ประกอบด้วย

2.1 ปัญหาด้านการเงิน เช่น การรักษาเงินสดในแต่ละวันเป็นไปตามระเบียบที่กำหนดหรือไม่ ถ้าเกินเป็นประจำหรือบางครั้งคราวและมีการจัดทำบันทึกเสนอต่อผู้จัดการหรือคณะกรรมการหรือไม่

2.2 ปัญหาด้านการบัญชี มีประเด็นย่อยประกอบการพิจารณาดังนี้

1) ความถูกต้องของบัญชี

2) ความครบถ้วนสมบูรณ์ของเอกสารประกอบการบันทึกบัญชี

3) การจำแนกประเภทบัญชี

4) การจัดทำบัญชีเป็นปัจจุบันทั้งบัญชีคุมยอดและบัญชีย่อยต่างๆ

5) การตีราคาสินทรัพย์เป็นราคาปัจจุบัน เช่น ราคาสินทรัพย์จะต้องหักด้วยค่าเสื่อม

ราคาสะสม

## 6) การเปิดเผยข้อมูล

7) การจัดทำบัญชีต้องเป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป และเป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

คะแนนที่ถูกต้อง (10, 7, 4 และ 2 คะแนน) จะพิจารณาผลเสียหายและผลกระทบที่เกิดจากปัญหาตามน้ำหนักความรุนแรงและผลกระทบที่เกิดขึ้น

## 2.3 การควบคุมภายใน แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ

## 2.3.1 การควบคุมภายในด้านคอมพิวเตอร์ ประกอบด้วย

1) การควบคุมเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลสำคัญ (Access Control) เช่น กรณีที่สหกรณ์ใช้คอมพิวเตอร์ในบันทึกบัญชี มีระเบียบปฏิบัติที่ดีหรือไม่ มีการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลดีเพียงใด เช่น การเข้าถึงข้อมูลเพื่อดูข้อมูล หรือการเข้าถึงข้อมูลเพื่อการแก้ไขข้อมูล มีการกำหนดรหัสสำหรับเจ้าหน้าที่แต่ละระดับเพื่อการควบคุมหรือไม่ การแก้ไขข้อมูลเป็นการแก้ไขด้วยการลบข้อมูลเดิมและบันทึกข้อมูลใหม่ทับ และสามารถเรียกดูข้อมูลก่อนการแก้ไขได้หรือไม่

2) ความถูกต้องของตัวเลขตามระบบคอมพิวเตอร์ (Accuracy) เช่น การปิดเศษต่างๆ การประมวลผลข้อมูลเป็นปัจจุบัน (Online Real-time) เช่น การใช้ระบบคอมพิวเตอร์ที่แยกส่วนการปฏิบัติงานออกจากกันในแต่ละระบบ เช่น ระบบเงินฝาก ระบบเงินกู้ ระบบทะเบียนหุ้น การประมวลผลข้อมูลทางบัญชีจะดำเนินการได้ต้องรอการสรุปข้อมูลในแต่ละส่วนงานก่อน ทำให้ข้อมูลทางบัญชีระหว่างวันไม่เป็นปัจจุบัน ซึ่งจะแตกต่างจากระบบที่เป็น Real-time ที่ข้อมูลทุกส่วนจะอยู่ในระบบเดียวกันหากแต่ละส่วนงานดำเนินการใดๆ ข้อมูลทางด้านบัญชีจะถูกบันทึกตามทันทีทำให้ข้อมูลที่ได้เป็นปัจจุบัน เช่น ระบบการรับฝากเงินเมื่อมีรายการฝากเกิดขึ้น บัญชีเงินฝากรายตัวสมาชิกมียอดเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันบัญชีคุมยอดเงินรับฝากก็จะปรับยอดตามทันที ทั้งนี้ การใช้คอมพิวเตอร์ในการปฏิบัติงานสหกรณ์ไม่ว่าจะเป็นระบบ Online Real-time หรือไม่ ไม่ใช่ประเด็นพิจารณา แต่ขึ้นอยู่กับระบบการควบคุมข้อมูลให้ถูกต้องและปรับให้เป็นปัจจุบัน สามารถป้องกันการทุจริตหรือความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นได้

## 2.3.2 ปัญหาด้านการควบคุมภายในทั่วไป อาจแบ่งออกเป็น

## 1) การทุจริต

2) ความประมาทเลินเล่อในการปฏิบัติหน้าที่บกพร่องผิดพลาดจนทำให้เกิดความเสียหาย

3) ความประมาทเลินเล่อในการปฏิบัติหน้าที่บกพร่องผิดพลาดจนทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง

4) ความปลอดภัยในการจัดเก็บเอกสารสำคัญต่างๆ เช่น เอกสารสัญญาเงินกู้ ทะเบียนเงินรับฝาก ว่ามีการจัดเก็บในที่ที่ปลอดภัยหรือไม่